

שהוא ארור בלשון נידוי הרי הוא מנודה.

בו קללה. מי שמתבטא נגד חבירו בלשון קללה, ואומר לו "ארור", הרי הוא חייב מדין מקלל — חבירו.

בו שבועה. אם אמר אדם לחבירו בלשון השבעה, שהרי הוא ארור, וחבירו קיבל זאת עליו הרי הוא חייב כמושבוע.

בו נידוי, דכתיב בשירת דבורה "אורו מרוז אמר מלאך ה', אורו ארור יושביה". ואמר עולא, בארבע מאות שיפורי [קולות שופרות] שמתיה נידה ברק למרוז.

בו קללה, דכתיב "ואלה יעמדו על הקללה". וכתוב "ארור האיש אשר יעשה פסל". וגומר.

בו שבועה, דכתיב "וישבוע יהושע בעת ההיא לאמר — ארור האיש לפני ה'!" וגומר.

ופרכינן על הלימוד מיהושע: מנלן דארור הוא לשון שבועה? ודלמא יהושע, תרתי עבד להו, גם אשבועינהו, וגם לייטינהו קללם. ועל שם הקללה אמר "ארור"?!?

אלא, מהכא ילפינן שארור הוא לשון שבועה: "ואיש ישראל נגש ביום ההוא, ויזאל שאול את העם לאמר: ארור האיש אשר יאכל". וכתוב "ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם".

ופרכינן: ודלמא הכא נמי תרתי עבד להו שאול — גם אשבועינהו וגם לייטינהו?

ומשנינן: מי כתיב שאמר שאול "וארור"? עד שנאמר, גם אשבועינהו וגם לייטינהו?!

שזה מסוטה, "אלה" האמורה בעדות "ושמעה קול אלה", דשבועה היא, מנא לה?^א

ומשנינן: נפקא להו מדרתניא: "אלה" האמורה בעדות — אין אלה אלא לשון שבועה, שזוהי משמעות הכתוב בעצמו! וכן הוא אומר בסוטה, "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה!"

ופרכינן: התם בסוטה, "שבועת האלה" כתיב, ולכן משמעות הכתוב היא, אלה זו שבועה שהיא בקללה. אבל הכא, דכתיב אלה גרידא, מנין לנו שהיא שבועה?

ומשנינן: הכי קאמר: אין אלה [קללה] אלא בשבועה המצטרפת אליה. וכן הוא אומר "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה!"

ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה, כשבועה שיש עמה אלה? — תלמוד לומר: "ושמעה קול אלה". וכיון שהיה הכתוב יכול לומר "ושמעה אלה", והוסיף הכתוב, ואמר "ושמעה קול אלה", משמע שהיא שבועה שיש בה אלה. ולפיכך כתב "קול", לחדש שחייבים על השבועה לחוד, ועל האלה לחוד. דקרינן ביה "ושמעה אלה", וקרינן ביה "ושמעה קול"! ומכאן גם למדנו שאלה היא שבועה.

אמר רבי אבהו: מנין לאלה שהיא שבועה? שנאמר נבוכדנצר "ויבא אותו את צדקיהו באלה". וכתוב, "וגם כמלך נבוכדנצר מרד צדקיהו, על אף אשר השביעו נבוכדנצר באלהים!"

תנא: "ארור" הרי הוא משמש לכמה לשונות. בו נידוי, שאם אמר חכם על אדם

[ובעניית אמן היא נחשבת כנשבעת בעצמה. ועל אף שנאמר "והשביע הכהן", אין משמעות הכתוב שהיא מושבעת על ידי הכהן כשם שעד הנתבע להעיד מושבע על ידי התובעו להעיד, כי המושג "מושבע מפי אחרים" שייך כשהנתבע כופר בתביעה המופנית כלפיו על ידי התובע בצירוף השבעה של התובע, ואילו בסוטה אין היא כופרת בהאשמותיו של הכהן, אלא עונה אמן אחר דבריו, ולפיכך אין זו "השבעה" אלא שבועה עצמית, הנעשית על ידי עניית אמן לדבריו של הכהן].⁽¹⁴⁾

בו קבלת דברים — דכתיב "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, ואמר כל העם — אמנן!"

בו האמנת דברים — דכתיב "ויאמר ירמיה הנביא — אמנן, כן יעשה ה', יקם ה' את דבריך!"

והשתא דאתית לתרץ הכי, תריין נמי על דחיית הראיה מיהושע: התם נמי, לא כתיב בדברי יהושע "וארור". ולכן לא נאמר שהוסיף ארור לשבועה!

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: "אמן" —

בו שבועה, שכל העונה אמן אחר שבועה הרי הוא כמי שנשבע בעצמו.

בו קבלת דברים. האומר לחבירו שיתחייב לו דבר מה, וחלה ענה אמן, הרי הוא כמי שהתחייב לו.

בו האמנת דברים. האומר אמן אחר תפילה, הרי הוא כמי שמאמן את הדברים ואומר בכך: יהי רצון שבאמת יהיה כן.

בו שבועה — דכתיב לגבי שבועת הסוטה, "ואמרה האשה אמן אמנן".

שבאלה יש תוספת של שבועה, שנאמר "והשביע הכהן את האשה, בשבועת האלה".

וסוברים התוס', שחלות ה"אלה" על האשה נעשית רק על ידי הכהן, וכל מה שהאשה עונה אמן, הוא רק לצורך קבלת האלה של הכהן על עצמה, אך אין אמירת האמן על האלה נחשבת כאילו נשבעה בעצמה. ורק אמירת אמן על השבועה שלא נטמאת, נחשבת כאילו היא מוציאה שבועה מפי עצמה.

ולכן, חילקו התוס' את מקור הלימוד, ואמרו, שמפרק שלישי יש ללמוד שעניית אמן של האשה על השבעת הכהן שלא נטמאת, נחשבת כאילו היא עצמה נשבעה. אבל אמירת האמן לקבלת האלה שקיללה הכהן, אינה נחשבת כאילו היא קיללה את עצמה, אלא היא רק מקבלת באמירת האמן את קללתו של הכהן

14. שנינו במסכת סוטה, על מה האשה הסוטה אומרת אמן אמנן? אמן על האלה, ואמן על השבועה.

וכתבו התוספות שם [יח א]: "בפרק שלישי דמסכת שבועות אמרו, כל העונה אמן, כמוציא שבועה מפיו. ובפרק שבועת העדות אמרו, אמן יש בו קבלה, ויש בו האמנת דברים".

ומבאר הגר"ז במכתב בסוף ספרו [דף פא, בסופו], מה באו התוס' להוסיף בהביאם מפרק שבועת העדות, לאחר שהביאו כבר את הגמרא בפרק שלישי שהאומר אמן כמוציא שבועה מפיו, לפי שבסוטה יש שני ענינים: האחד, אלה, והשני שבועה. ולכן, בדברי הכהן נכללים שני דברים נפרדים. האחד, שבועה שהיא לא נטמאה. והשני, אלה, שמקללה הכהן, שאם נטמאה, יבואו בה המים ויפעלו את פעולתם [אלא

אלא על ברכת שם המיוחד של יוד הא וו הא בלבד, מניין לרבות את הכינויין? תלמוד לומר "איש איש כי יקלל אלהיו" — מכל מקום! דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: על ברכת שם מיוחד — במיתה, ועל הכינויין — באזהרה!

שנינו במשנה: והמקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין.

מאן חכמים — רבי מנחם בר יוסי! דתניא: רבי מנחם בר יוסי אומר: "בנקבו שם יומת" — מה תלמוד לומר "שם", והרי כבר נאמר "ונקב שם ה' מות יומת"? לימד הכתוב באם אינו ענין לנוקב שם ה', תנהו ענין ללמד על המקלל אביו ואמו, שאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד, ולא בכינויים!

שנינו במשנה: והמקלל עצמו וחברו בכולן — עובר בלא תעשה.

אמר רבי ינאי: ודברי הכל, חייב במקלל עצמו וחברו בכינויין. דלא ילפינן ב"אם אינו ענין לנוקב שם ה', תנהו ענין גם למקלל עצמו וחברו" שאינו חייב אלא בשם המיוחד, כי שאני מקלל עצמו וחברו, שהם אינם בסקילה כמקלל אביו ואמו, אלא בלא גרידא.

מקלל עצמו מנלן? — דכתיב: "רק השמר לך ושמור נפשך מאד!". שהצטוונו לשמור נפשנו. ובכלל זה, שלא לקלל עצמנו. וחיוב

אמר רבי אלעזר: האומר "לאו", וחוזר וכופל את הלאו, הוי לשון שבועה, וכן האומר "הן" וחוזר וכופלו הוי לשון שבועה.

והוינן בה: בשלמא "לאו" מצינו שהוא לשון שבועה, דכתיב "ולא יהיה עוד המים למבול". וכתיב "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי". אלא "הן", שהוא לשון שבועה, מנא לן?

ומשנינן: סברא הוא — מד"לאו" שבועה, "הן" נמי שבועה: [שהרי הן הוא בחיוב, כמו לאו בשלילה].

אמר רבא: והוא דאמר לאו—לאו תרי זימני, והוא דאמר הן—הן תרי זימני: שחזרת הדברים באה כדי לתת להם תוקף של שבועה. וכן מצינו בכתוב שכפל את הלאו ורק מכח כפל הלאו נחשב הדיבור בשבועה, דכתיב "ולא יברת כל בשר עוד ממני המבול, ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ". ומדלאו חשיב שבועה רק באומר לאו תרי זימני, הן נמי הווי שבועה רק בחוזר ואומר הן תרי זימני!

שנינו במשנה: המקלל בכולן חייב דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרין:

תנו רבנן: "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו" — מה תלמוד לומר בפסוק זה? והלא כבר נאמר "ונקב שם ה' מות יומת"? אלא זאת בא הפסוק ללמדנו: יכול לא יהא חייב

ואמר כל העם אמין", שעצם הארור הוא מפי הגבורה, על ידי הכהנים והלויים, ואילו האמן שענה העם, הוא רק קבלת הדברים על עצמו.

עליה, ואת זה יש ללמוד מהאומר כאן בפרק שבועת העדות, שיש באמן משום "קבלת דברים". ולמדנו זאת מדברי הכתוב "ארור אשר לא יקים...

שנינו במשנה: מי שתובע עד שיעיד עבורו ומשביעו ואומר לו: אַל-יִכְפֹּךְ [ה'] אם תבוא ותעידיני [וכוונתו למשתמע מכך, שאם לא יעיד — כן יכהו ה']! או שאומר לעד: **יברכך ויטיב לך** ה' אם תבוא ותעיד לי [שמכלל דבריו משמע שאם לא יעיד לו לא יברכהו ה'] **רבי מאיר מחייב** את העד בקרבן שבועת העדות אם כפר בקללה זאת **וחכמים פוטרין**!

והוינן בה: **ומי אית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן? והא לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן!**

דאמר רבי מאיר במסכת קידושין, כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, ולא אמרינן מכלל הן אתה שומע לאו ומכלל לאו אתה שומע הן, אלא צריך לכפול את התנאי במפורש?!

ומשנינן: **איפוך** — רבי מאיר פוטר משום דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן!

כי אתא רבי יצחק תנא שנה את משנתנו כדתנן, מבלי להופכה.

אמר רב יוסף: השתא, דאנן תנן הכי כגירסתנו, וגם כי אתא רבי יצחק תני הכי, שמע מינה דוקא הכי תנן, ולא תיפוך.

אלא קשיא ההיא דקידושין, דמוכח מינה דלית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן.

תריץ ואימא הכי: **כי לית ליה בממונא, ששם צריך לכפול תנאו ולהשמיע הן ולא, אבל באיסורא אית ליה מכלל לאו אתה שומע הן.** וכאן, בהשבעת העד, זה איסורא.

שמירה זאת הוא איסור לאו, **וכדרבי אבין אמר רבי אילעאי, דאמר: כל מקום שנאמר 'השמר', 'פן', ו'אל' — אינו אלא לא תעשה:** והכא הרי כתיב: השמר לך!

מקלל חבירו מנלן — דכתיב: **"לא תקלל חרש"**. והרי זה לאו מפורש, שבכלל חרש התרבו כולם.

שנינו במשנה: **יכך ה', וכן יככם אלהים — זו היא אלה הכתובה בתורה!**

יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה, ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן [שהיה רב כהנא שונה את המשנה כלשונה ואומר ביושבו לפני רב יהודה — יכך ה']!

אמר ליה רב יהודה: אל תצטט את המשנה בלשונה המדויק אלא פנה [והיינו: אמור — יכהו ה', ואל תאמר כלפי — יכך ה']!

יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא, ויתיב וקאמר את הפסוק בתהילים: גם אל יתצדק לנצח, יחתיך ויסקחך מאהל, ושרשף מארץ חיים סלה.

אמר ליה רב כהנא: כנה! [אמור יתצהו ולא יתצן!]

ומסבירה הגמרא: **תרתו מעשים שאמרו בהם חכמים 'כנה' למה לך?**

מהו דתימא, הני מילי שצריך לכנות, היינו כששונים דברי מתניתין. אבל כשקוראים בקראי, אימא לא מוכינן כדי שלא לשנות מצורתו של הפסוק. קא משמע לן שגם בקראי מכנים, כדי שלא יהיה בכך משום לשון קללה כלפי מי שקוראים את הפסוק כנגדו.

מתקיף ליה רבינא: ובאיסורא לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן?!

אלא, מעתה, כהנים שעבדו במקדש כשהם שתויי יין או פרועי ראש, דחיובם במיתה נלמד על ידי הכלל של "מכלל לאו אתה שומע הן", האם הכי נמי דלית ליה לרבי מאיר, שאין הם חייבים מיתה? [שהרי לא נאמר בהם חיוב מיתה באופן ישיר, אלא כתיב "יין ושכר אל תשת — ולא ימותו". הא אם תשתו בבואכם לעבוד באהל מועד, תמותו!]. והרי זה לא יתכן. כי —

והתנן בסתם משנה ללא חולק: אלו שבמיתה — שתויי יין ופרועי ראש?!

אלא, כך יש לנו לומר אליבא דרבי מאיר: לעולם תיפורד, דלית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן. אלא, כי לית ליה — בממונא, אבל באיסורא, אית ליה! ולכן, גם לרבי מאיר כהנים שעבדו במקדש כשהם שתויי יין ופרועי ראש, חייבים מיתה. ושאני סוטה, דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. שהרי גביית הכתובה, תלויה בשאלה אם היא זינתה או לאו. ולפיכך, לא אמרינן בה מכלל לאו אתה שומע הן, אלא בעינן למיכתב בה לשון קללה ישירה: הנקי-חנקי ואת כי שטית!

וכן במשנתנו, שתובע את העד לבוא ולהעידו על ממון, הוי איסורא דאית ביה ממונא, לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן.

ופרכינן: הרי סוטה, דאיסורא הוא, ופריך ממנה התם ארבי מאיר, שמוכח מסוטה דמכלל לאו אתה שומע הן, ואי באיסורא מודי רבי מאיר מאי פריך עליה מסוטה דאיסורא הוא?

והכי פרכינן התם ארבי מאיר: כתיב בסוטה "אם לא שטית — הנקי", ופשיטא שלא בא הכתוב לברך את הסוטות, אפילו אם התברר שלא זנו תחת בעליהן, שהרי עצם הקינוי והסתירה אינם ראויים לברכה. אלא בא הכתוב להשמיענו בלשון "מכלל לאו אתה שומע הן", ענין של קללה — אם לא שטית, הנקי, אבל אם שטית, לא תנקי!

ושם מתרצת הגמרא על רבי מאיר: אמר רבי תנחום בר חנינאי, "הנקי" בלא יו"ד כתיב, וקרינן בה "חנקי"! והכתוב "חנקי" הולך על ההמשך: חנקי — ואת כי שטית! והיינו, שקללת הפסוק היא קללה ישירה, ולא בלשון עקיפה של מכלל לאו אתה שומע הן.

והשתא מקשינן: טעמא דכתיב הנקי — חנקי שהוא לשון קללה ישירה. הא לאו הכי, לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן לרבי מאיר אפילו באיסורא. כי אם שונה דין ממון מדין איסור היה לנו לתרץ זאת שם. ואם כן, הדרא קושיא לדוכתא, שכאן משמע שלפי רבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן?!

ומסקינן: אלא, בהכרח, עלינו לומר איפורד. ואפילו באיסורא לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן.

הדרן עלך שבועת העדות!